

اثر اکراه بر جرایم حدی در فقه مذاهب اسلامی

و حقوق ایران

مؤلف :

ناصر قادری

قادری، ناصر، ۱۳۶۳ -

اثر اکراه بر جرایم حدی در فقه مذاهب اسلامی و حقوق ایران / ناصر قادری.

مشخصات نشر: تهران: آرمان نگار، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۵۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۰۴-۱۴-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: آیین دادرسی جزایی (فقه)

موضوع: آیین دادرسی جزایی — ایران

موضوع: حدود (فقه) — حدود (فقه) — ایران

موضوع: اجبار (حقوق) — اجبار (فقه)

موضوع: حقوق تطبیقی

رده بندی کنگره: BP۱۹۵/ق۱۷ الف ۲ ۱۳۹۳

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۳۶۳۹۲۷۶

اثر اکراه بر جرایم حدی در فقه مذاهب اسلامی
و حقوق ایران

مؤلف: ناصر قادری

ناشر: آرمان نگار

چاپ: نشاط

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۰۴-۱۴-۵

نوبت چاپ: اول - ۹۳

چکیده

با توجه به مباحث تئوریک و مناقشه‌های به عمل آمده در تبیین ماهیت اکراه و تأثیر آن بر جرائم حدی می‌توان گفت که جز در اتهام به ارتکاب قتل عمد و قطع عضوی که عادتاً منجر به مرگ می‌گردد، عذر اکراه در اتهام به ارتکاب سایر جرائم پذیرفتنی و سبب ساقط شدن حدود می‌گردد زیرا اکراه از عللی است که اختیار را مخدوش می‌کند اختیار یکی از شرایط اساسی مسئولیت کیفری می‌باشد و هنگامی می‌توان کسی را مؤاخذه کرد که بتوان اعمال ارتكابی را به او استناد داد بنابراین در شرایطی که متهم اختیار به ارتکاب فعلی نداشته باشد مجازات او عادلانه نخواهد بود.

در حوزه فقه و حقوق اسلامی به مقتضای مفاد اصل اکراه، اصل بر تأثیر اکراه در کلیه جرائم و سقوط مجازات و نهایتاً

معافیت مکره است اما قتل به واسطه‌ی شدت قبح آن و اصرار و تاکید شارع در اجتناب از ارتکاب آن، موجب استثنای این جرم از جریان اصل اکراه شده است، البته نظر مخالفی وجود دارد مبنی بر این که تاثیر اکراه در سقوط مجازات، امری عقلی است و استثنای پذیر نیست؛ لذا این گونه موارد از مصادیق تراحم دو حکم است که نتیجه آن تخییر است. از نظر فقها در اکراه با بقای ممنوعیت اصل عمل و نامشروع بودن ارتکاب آن، وجود اکراه موجب سقوط حدود می‌شود، توجه و انعطاف شارع در اینجا به فاعل است نه به فعل؛ فاعل به جهت عدم رضای باطنی و عدم آزادی کامل اراده مورد عفو قرار می‌گیرد اما اصل فعل به واسطه قبح ذاتی همچنان محرم و نامشروع باقی می‌ماند.

واژگان کلیدی: اکراه، مکره، مکره، حد، تهدید، جرایم

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۲	بیان موضوع
۳	اهمیت و ضرورت کتاب
۳	پیشینه‌ی کتاب
۴	روش کتاب
۴	ساختار کتاب
۵	فصل اول
۶	۱-۱- ماهیت اکراه
۶	۱-۱-۱- تعریف اکراه
۶	۱-۱-۱-۱- اکراه در لغت
۸	۱-۱-۱-۲- تعریف اکراه در اصطلاح فقها
۱۱	۱-۲- مقایسه اضطرار، اجبار و اکراه
۱۲	۱-۲-۱- تشابه مُکَرَّه و مضطر
۱۲	۱-۲-۱-۱- تفاوت مُکَرَّه و مضطر
۱۵	۱-۳- مستندات و ادله‌ی فقهی اکراه

۱۵	۱-۳-۱-۱ قرآن
۱۷	۲-۳-۱-۱ سنت
۲۰	۲-۳-۱-۱ اجماع
۲۰	۴-۳-۱-۱ قیاس و حکم عقل
۲۱	۴-۱-۱ شروط تحقق اکراه
۲۱	۱-۴-۱-۱ شرط اول
۲۳	۱-۴-۱-۱ شرط دوم
۲۴	۳-۴-۱-۱ شرط سوم
۲۵	۴-۴-۱-۱ شرط چهارم
۲۸	۵-۴-۱-۱ شرط پنجم
۲۹	۶-۴-۱-۱ شرط ششم
۳۲	۲-۱ انواع اکراه و وسایل اکراه
۳۵	۱-۲-۱ انواع اکراه
۳۵	۱-۱-۲-۱ تقسیم جمهور
۳۹	۲-۱-۲-۱ تقسیم حنابله
۴۱	۳-۱-۲-۱ تقسیم راجع
۴۱	۲-۲-۱ وسایل اکراه
۴۲	۱-۲-۲-۱ تعریف وسیله

- ۴۲ ۱-۲-۲-۲-۲ انواع وسایل اکراه:
- ۴۵ ۱-۲-۲-۳ مثال برای وسایل مادی اکراه
- ۵۰ ۱-۳-۱ اکراه در حقوق موضوعه
- ۵۴ ۱-۲-۱ اثر اکراه بر تکلیف
- ۵۴ ۱-۲-۱-۱ تعریف تکلیف
- ۵۴ ۱-۲-۱-۱-۱ اکراه در لغت
- ۵۴ ۱-۲-۱-۱-۲ اکراه در اصطلاح
- ۵۶ ۱-۲-۱ اثر اکراه بر قتل
- ۵۸ ۱-۲-۲ حکم اقدام به قتل
- ۶۱ ۱-۲-۳ حکم قصاص در اکراه به قتل
- ۷۲ ۱-۲-۴ نقد و بررسی اقوال
- ۷۴ ۱-۲-۵ رأی راجع
- ۷۶ ۱-۲-۶ اکراه به قتل در حقوق موضوعه
- ۷۷ ۱-۲-۲ اثر اکراه بر حد ارتداد
- ۷۷ ۱-۲-۲-۱ تعریف حدود
- ۷۷ ۱-۲-۲-۱-۱ حد در لغت
- ۷۸ ۱-۲-۲-۲-۱ در اصطلاح
- ۷۹ ۱-۲-۲-۲ تعریف رده

- ۷۹..... ۱-۲-۲-۲ تعریف در لغت
- ۷۹..... ۲-۲-۲-۲ تعریف در اصطلاح
- ۷۹..... ۳-۲-۲ حکم شرعی رده
- ۸۱..... ۴-۲-۲ حکم اقدام به ارتداد بر اثر اکراه
- ۸۲..... ۱-۴-۲-۲ اکراه به کفر با قول
- ۸۴..... ۱-۱-۴-۲-۲ عمل به عزیمت یا اخذ رخصت
- ۹۰..... ۲-۱-۴-۲-۲ توریه و معاریض در تلفظ به کلمه به کفر
- ۹۳..... ۲-۴-۲-۲ اکراه بر کفر به وسیله انجام عمل کفر آمیز
- ۹۳..... ۱-۲-۴-۲-۲ جمهور فقها
- ۹۴..... ۲-۲-۴-۲-۲ سایر فقها
- ۹۵..... ۵-۲-۲ ادله موافقین محدود ساختن اکراه به قول کفر آمیز
- ۹۶..... ۶-۲-۲ نقد ادله طرفداران محدود ساختن تأثیر اکراه به قول
- ۹۸..... ۷-۲-۲ اکراه بر ارتداد در حقوق موضوعه
- ۹۸..... ۳-۲ اثر اکراه بر حد زنا
- ۹۸..... ۱-۳-۲ تعریف زنا
- ۹۸..... ۱-۱-۳-۲ زنا در لغت
- ۹۹..... ۲-۱-۳-۲ در اصطلاح فقها
- ۹۹..... ۱-۲-۳-۲ حکم زنا:

- ۱۰۱..... ۲-۲-۳-۲ حکم اقدام بر زنا تحت تأثیر اکراه.....
- ۱۰۲..... ۳-۳-۲ در اکراه به زنا یا مرد اکراه به زنا می‌شود یا زن.....
- ۱۰۲..... ۱-۲-۳-۲ مرد اکراه به زنا شود.....
- ۱۰۵..... ۲-۳-۳-۲ زن اکراه به زنا شود.....
- ۱۰۷..... ۴-۳-۲ اجرای حد بر مکره به زنا.....
- ۱۰۸..... ۱-۴-۳-۲ اگر مرد باشد.....
- ۱۱۴..... ۲-۴-۳-۲ اگر زن باشد.....
- ۱۲۰..... ۵-۳-۲ حکم لواط تحت تأثیر اکراه.....
- ۱۲۲..... ۶-۳-۲ جواز و عدم جواز اجرا حد بر مکره بر زنا.....
- ۱۲۳..... ۱-۶-۳-۲ رأی راجح.....
- ۱۲۴..... ۱-۷-۳-۲ مساحقه و قیادت و تفخیز در فقه امامیه.....
- ۱۲۴..... ۱-۱-۷-۳-۲ تفخیز.....
- ۱۲۴..... ۲-۱-۷-۳-۲ مساحقه.....
- ۱۲۵..... ۳-۱-۷-۳-۲ قیادت.....
- ۱۲۵..... ۴-۳-۲ اکراه بر زنا و لواط و مساحقه و قیادت و تفخیز در حقوق موضوعه.....
- ۱۲۷..... ۴-۲ اثر اکراه بر قذف.....
- ۱۲۷..... ۱-۴-۲ تعریف قذف.....
- ۱۲۷..... ۱-۱-۴-۲ قذف در لغت.....

۱۲۸	 ۲-۱-۴-۲ در اصطلاح
۱۲۸	 ۲-۴-۲ حکم قذف
۱۲۹	 ۳-۴-۲ حکم اقدام به قذف در اثر اکراه
۱۳۰	 ۴-۴-۲ حکم اجرای حد بر مکروه به قذف
۱۳۲	 ۵-۴-۲ حکم مکروه به قذف
۱۳۳	 ۶-۴-۲ اکراه به قذف در حقوق موضوعه
۱۳۴	 ۵-۲ اثر اکراه بر سرقت
۱۳۴	 ۱-۵-۲ تعریف سرقت
۱۳۴	 ۱-۱-۵-۲ در لغت
۱۳۴	 ۲-۱-۵-۲ در اصطلاح
۱۳۵	 ۲-۵-۲ حکم سرقت
۱۳۶	 ۳-۵-۲ حکم اقدام به سرقت در اثر اکراه
۱۳۸	 ۴-۵-۲ اجرای حد بر مکروه بر سرقت
۱۳۹	 ۵-۵-۲ اجرای حد بر مکروه بر سرقت
۱۴۰	 ۶-۵-۲ ضمانت شیء دزدیده شده
۱۴۲	 ۷-۵-۲ اکراه بر سرقت در حقوق موضوعه
۱۴۴	 ۶-۲ اثر اکراه بر حد حرابه

- ۱۴۴ ۱-۶-۲- تعریف حرايه
- ۱۴۴ ۱-۱-۶-۲- در لغت:
- ۱۴۴ ۲-۱-۶-۲- در اصطلاح
- ۱۴۴ ۲-۶-۲- حکم محارب
- ۱۴۶ ۳-۶-۲- حکم اقدام به محاربه در اثر اکراه
- ۱۴۶ ۴-۶-۲- محارب و مفلس في الارض در حقوق موضوعه
- ۱۴۸ ۷-۲- اثر اکراه بر شرب خمر
- ۱۴۸ ۱-۷-۲- تعریف خمر
- ۱۴۸ ۱-۱-۷-۲- در لغت
- ۱۴۸ ۲-۱-۷-۲- در اصطلاح
- ۱۴۹ ۲-۷-۲- حکم شرب خمر
- ۱۴۹ ۱-۲-۷-۲- حرمت شرب خمر در قرآن
- ۱۵۱ ۲-۲-۷-۲- تحریم خمر در سنت
- ۱۵۱ ۳-۲-۷-۲- اجماع بر تحریم شرب خمر
- ۱۵۲ ۳-۷-۲- حکم اقدام به شرب خمر در اثر اکراه
- ۱۵۶ ۴-۷-۲- رأی راجع
- ۱۵۶ ۵-۷-۲- اثر ضرورت بر شرب خمر

۱۶۱.....	۲-۷-۶- حکم اجرای حد بر مُکَرَّه به شرب خمر
۱۶۲.....	۲-۷-۷- حکم مداوا کردن با استفاده از خمر
۱۶۶.....	۲-۷-۸- حکم داروهای ساخته شده از خمر
۱۶۷.....	۲-۷-۹- اکراه بر شرب خمر در حقوق موضوعه
۱۶۹.....	پیشنهاها
۱۶۹.....	نتیجه گیری
۱۷۱.....	فهرست منابع

همانا فقه اسلامی گنجینه‌ای گران‌بها و مبرائی ارزشمند است چرا که در آن ذخایر و ثروت‌هایی ممتاز و ارزشمند هست و این فقه گران‌سنگ فقهی است دقیق، عمیق و انعطاف‌پذیر که می‌تواند در هر زمان و مکان به کار آید و جای تعجب نیست زیرا که از قرآن حکیم و سنت رسول گرامی معصوم (ص) ((قَدْ يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ)) استنباط گردیده است.

علماء سلف ما در استنباط احکام شرعی از ادله‌ی فقهی تلاش چشمگیر و همت عالی را به کار بسته‌اند و بعد از استنباط آن به تبیین و تنظیم آن همت گماشته‌اند که از رهگذر آن آثار و تألیفات فراوانی را برای ما به ارث گذاشته‌اند که در آن مسائل گوناگون از واقعیات و فرضیات قابل مشاهده است. با وجود این همه سعی و تلاش در جمع‌آوری و نگارش مسائل شرعی توسط علمای گذشته بعضی مواقع دست‌یابی به برخی مطالب شرعی و استخراج احکام فقهی کار را بر پژوهشگران سخت و مشکل نموده و نیاز به تعمق فراوان دارد تا بتواند به مقصود و خواسته‌ی خویش دست یابد پس آثار و تألیفات قدما نیاز به فهرست‌بندی دقیق و منظم مطالب دارد تا پژوهشگر بتواند به راحتی به خواسته‌ی خود نائل گردد.

آن طور که مسائل متعدد مربوط به یک موضوع فقهی در ابواب مختلفی پراکنده شده و چه بسا در جایگاهی و تحت عناوینی آن مسأله ذکر شده که جستجوی آن مسئله در آن باب اصلاً به ذهن پژوهشگر خطور نمی‌کند بنابراین نیاز هست که کسانی مطالب پراکنده و متفرق مربوط به یک موضوع را در یک جا به

صورت جامع و کامل و مرتب، جمع‌آوری و فهرست‌بندی کند تا مباحث فقهی مربوط به آن موضوع کامل و منسجم گردد.

بیان موضوع

مقدمه

دین اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین دین آسمانی دربردارنده‌ی احکامی است که تمام جوانب زندگی انسان را در بر می‌گیرد در میان این احکام مواردی بیشتر از سایر احکام مورد توجه قرار گرفته است که عبارتند از: نفس، دین، مال، ناموس، عقل. به این موارد ضروریات خمس می‌گویند و اگر این پنج مورد نباشد زندگی انسان‌ها مختل می‌شود. به همین دلیل شارع برای حفظ آن‌ها مجازاتی را در قرآن تعیین کرده است تا از تعدی و از بین رفتن آن‌ها جلوگیری شود؛ به این مجازات‌ها که در قرآن تعیین شده و مقدار آن‌ها مشخص گشته است حدود گفته می‌شود. فلسفه تشریع حدود جلوگیری از تکرار مجدد جرم است.

بیان موضوع

در متون فقه و حقوق اسلامی نقش اکراه در رفع مسئولیت در انجام جرایم و حدود و مجازات آن‌ها به عنوان قاعده‌ای مسلم ثابت شده است و تحت عنوان «رفع ما استکرها علیه» بیان شده است زیرا اکراه از عوامل است که اختیار را از بین می‌برد و اختیار یکی از شرایط اساسی در مسئولیت کیفری می‌باشد اما اینکه

آیا اکراه در تمامی جرایم و حدود نقش مرتفع کردن مجازات را به طور یکسان در بر دارد و یا اینکه در جرایم مختلف این نقش متفاوت است؟ برای پاسخ به این سؤال باید جرائم حدی هر کدام جداگانه بررسی شده و نقش اکراه در هر یک بررسی گردد.

اهمیت و ضرورت کتاب

با توجه به این که جرایم حدی دارای مجازات معلومی می‌باشند که از طرف شارع وضع شده است و از طرف دیگر بر طبق احادیث و نصوص از شخص مکره سلب مسئولیت کرده‌اند، لازم است تأثیر اکراه بر جرایم حدی مختلف به صورت دقیق و علمی نظرات مذاهب جمع‌آوری و مورد نقد و بررسی قرار گیرد و در آخر نظری که دلایل قوی‌تری دارد ترجیح داده شود تا پژوهشگر به راحتی بتواند حکم مسأله را پیدا کند و با توجه به مبتلا به بودن این مسئله در محاکم و دادگاهها، از موضوعات این پایان‌نامه در دستگاه‌های اجرایی مانند دادگاه‌ها و شوراهای حل اختلاف و مؤسسات آموزش عالی مانند دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی استفاده شود.

پیشینه‌ی کتاب

لازم به عرض است در مورد اثر اکراه بر جرایم حدی تا به حال به این عنوان کتاب یا رساله‌ای نوشته نشده است هر چند در لا به لای کتب فقهی و اصولی به صورت متفرقه و غیر مقارن از آن بحث شده است.

روش کتاب

پژوهش حاضر به تبیین و تحلیل مفاهیم کلی اکراه، ادله اکراه، اثر اکراه بر جرایم حدی به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و نرم افزاری به طرح و تبیین موضوع، نقد و تحلیل مطالب و مستندات می‌پردازد.

ساختار کتاب

این کتاب مشتمل بر یک مقدمه و دو فصل است. در فصل اول مفاهیم و مسائل کلی مرتبط با اکراه تعریف و مورد بحث واقع می‌شود؛ در فصل دوم تفاوت دلایل و دیدگاه‌های فقهی و اصولی درباره اثر اکراه بر جرایم حدی مطرح شده و مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته و بعد از بررسی ادله رأی راجح بیان گردیده است، در آخر هر مبحث مواد قانونی که مرتبط با بحث بوده آورده شده است.